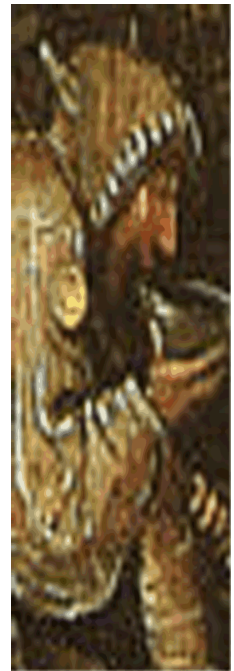

Sindslidelse og psykiatrisk praksis

– en skitse til en konstruktivistisk psykiatri

Jacob A. Cornett

310576-3165

Opgave i almenpsykologi

Institut for psykologi

Vejleder: Morten Nissen

Københavns universitet

Januar 2000

Om denne undersøgelse I

Den psykiatriske praksis ændrer sig i disse år i Danmark, den har sågar „undergået voldsomme forandringer inden for de seneste årtier”, ifølge Etisk Råd (1997). Rådets fremstilling og anbefalinger i redegørelsen om psykiatriske patienters vilkår hviler på en antagelse om ‘sindslidelse’ som eksplicit henviser til den kliniske psykiatris diskurser (nemlig Hemmingesen et al.’s *Klinisk psykiatri*, 1996), hvor denne ‘ting’ – sindslidelsen – er noget, der kan handle i sig selv:

Psykiiske lidelser varierer meget med hensyn til intensitet, varighed og den grad, hvormed de griber ind i et menneskes personlighed og sociale funktionsevne.

Sindslidelsen er ifølge denne tradition en sygdom, der, som andre sygdomme, rammer enkeltindivider, og som derfor skal behandles hos disse enkeltindivider.

Det har interesseret mig med denne undersøgelse at forsøge at etablere et alternativt teoretisk ståsted til denne essentialistiske individpatologiserende diskurs, som den kliniske psykiatri arbejder udfra. Jeg har ville se, hvorledes sindslidelse kan være et psykologisk fænomen i en anden videnskabelighed, der giver os begreber til at betragte den i sammenhæng med de relationer den findes i, og dermed også forsøge at få hold på hvordan sindslidelsen kan beskrives som en forlængelse, snarere end som et brud med en psykologisk meningsfuldhed. Det har således været udfordringen her at se hvilke konsekvenser det konstruktionistiske ståsted ville have for beskrivelsen af sindslidelse.

For ikke at spørge til hvad sindslidelse *er*, en formulering som forudsætter en opfattelse af et egentligt væsen ved fænomenet, har det snarere interesseret mig hvad sindslidelse *gør*. Ved på denne måde at forudsætte et handlingsperspektiv, en interaktionistisk model, håber jeg at det bliver muligt at lukke op for et bud på sindslidelsens eksistens, som undgår den essentialistiske grøft (som bla. findes hos Schultz 1988).

I den anden grøft, som jeg ligeledes vil forsøge at undgå, ligger den antipsykiatriske eller anti-diagnostiske kritik. Problemerne med disse formuleringer er dels, at beskrivelsen af hvad sindslidelse *ikke* er, ikke giver dette ståsted tilstrækkelig substans til en positiv bestemmelse, men også, som jeg vil komme nærmere ind på i løbet af teksten, at der er en tendens til at forblive i en abstrakt position, og herfra se sindslidelse som en ikke-eksisterende entitet (Sarbin 1980, Gergen & McNamee in press). Denne form for konstruktionisme gør sig til genstand for kritikken mod nihilisme, idet det fremføres, som velbegrundet forsvar for den psykiatriske praksis, at det er en indsats overfor mennesker, der selv beretter, at de lider, og at denne oplevelse ikke er ikke-eksisterende. Lidelsesaspektet giver næring og eksistensberettigelse til den psykiatriske praksis (Rosenhan & Seligman 1995, Seikkula 1999), for såvidt den kan anskues som en hjælp til lidende.

Termen ‘sindslidelse’ har jeg valgt at bruge, fordi det er den for tiden mest anvendte benævnelse af rationalet for at have psykiatriske patienter. Termen gør os tillige opmærksom på lidelsesaspektet, der beskrives ovenfor, men som jeg vil vise gennem undersøgelsen, er heller ikke lidelsen en disintegreret del af den praksis, hvori vi finder fænomenet. På denne måde ønsker jeg ikke at blænde ned for de aktuelle lidelser, som psykiatriske patienter oplever, men hellere vise, hvordan disse problemer er integrerede dele af en psykiatrisk praksis. På denne måde bliver en fænomenologisk beskrivelse af lidelse en parallel til snarere end en udelukkelse af beskrivel-

sen af, hvordan subjektivitet konstrueres i den psykiatriske praksis.

Med denne undersøgelse vil jeg vise, at der kan etableres psykiatri, der ikke skaber denne form for subjektivitet, og i belysningen af disse alternative praksisser vise, hvorledes sindslidelse kan begrebsliggøres fra en konstruktionistisk position. Denne position vil blive præsenteret i næste afsnit.

Teksten falder i tre hovedafsnit, som omhandler hver sin psykiatriske praksisform: Den brugerinddragede psykiatri, side 7–11, den dialogiske psykiatri, side 12–15 og hverdagslivets psykiatri, side 16–25. Der vil løbende i disse afsnit være overvejelser dels over den anvendte teori og dels over hvordan sindslidelse og psykiatrisk praksis kan forstås, hvorfor afslutningsafsnittet runder af på og kort opsummerer disse to aspekter.

Om konstruktionisme

For at mobilisere andre diskursive ressourcer end den medicinske diskurs omkring sindslidelse, vil sindslidelse og psykiatrisk praksis i denne tekst blive set fra en konstruktionistisk position. For at forsøge at markere en forskel i forskellige teoretiske formuleringer, vil jeg trække en streg i sandt, og kalde den videnskabelighed, der kan placeres herefter for 'postmoderne' eller 'poststrukturalistisk', et skel, der findes velbeskrevet i litteraturen (Anderson 1997, Kvale 1992, Løvlie 1992, Anderson 1997). Det psykologiske teoretiske felt, jeg her således forsøger at placere denne tekst i, består af et landskab af fænomenologi (Kvale 1997), social konstruktionisme (Gergen 1997, Harré 1998), aktantnetværksteori (Döpping 1995, Latour 1996), narrativitetsteori (Bruner 1990) samt hybrider af disse (Michael 1996). Baggrunden for at kategorisere disse sammen er dels deres fælles antitetiske forhold til den modernistiske essentialisme, i en tommelfinger-regeludgav beskrevet som *schein* i modsætning til *sein*. Man betragter her ikke alene viden, men også det, man kan have viden om, som sammensat, konstrueret snarere end havende en essens, en identitet i sig selv.

Især vil jeg dog her lægge vægt på et andet fællestræk, nemlig at disse teorier henter en fælles base i den semiotiske vending i social- og humanvidenskaberne. Det for psykologien interessante udgangspunkt for denne orientering er, at mennesket betragtes som engageret i at producere og forholde sig til en polysemantisk verden (Gergen & McNamee in press), og at tingenes væsen – *sein* – forsvinder til fordel for et fokus på deres semantik – *schein*. Denne vending er ikke en særlig ny opfindelse indenfor det psykologiske fagfelt, bla. kan københavnerfænomenologien med lidt god vilje passes ind herunder, men den får andre konsekvenser for den psykologiske genstand med afskeden med den realistiske ontologi.

Dette er tressernes største præstation; den største præstation af deres 'linguistic turn' eller 'semiotic turn'. Istedet for at være midler til kommunikation mellem menneskelige aktører og natur blev meningsproduktion den eneste vigtige ting at studere. [...] Fra at være middel var mening gjort til mål i sig selv. (Latour 1996, p. 54)

Semiotikken er grundlaget for formuleringen af en psykologi, der betragter sin genstand som 'tekst' i forlængelse af Saussures teori (Potter & Wetherell 1987, Løvlie 1992). Med baggrund i at beskrive interaktioner og entiteter som tegn og som semiotiske processer, opstår en genstand for en konstruktionistisk videnskabelighed, der positivt kan definere et alternativ til en essentialistisk videnskabelighed. Essentialismen forlades især i og med, at man ser betydninger, dvs. defineringen af hvad en ting 'er', hvad den 'gør' hvad den 'kan' etc., som et produkt af relationer mellem tegn, således at forståelsen af et tegn er afhængig af den videre tekst, den indgår i. På denne måde kommer eksempelvis subjektivitet i den postmoderne videnskab til at kunne beskrives som en tekst, hvis betydninger konstrueres mellem forskellige tegn, snarere end som en selvindeholdt betydning i et tegn. Som Løvlie (1992) beskriver subjektivitet:

„By letting the subject be swallowed up in the text, the transformation from 'essential' rational man into 'relational' postmodern man is fulfilled.” (p. 124-5).

Ved på denne måde at etablere en forståelse af fænomenerne som afhængige af de semiotiske relationer det indgår i, følger en interesse i tegnsystemer fremfor enkeltstående tegn, der bla. kan beskrives med etnometodologiens indeksikalitetsproblem. Begrebet dækker iagttagelsen af hvordan en bestemmelse af et tegn, eksempelvis et ords betydning, ikke kan fastlægges ud fra

betragtninger over tegnet selv, men kun i kraft af den sammenhæng, det indgår i, for eksempel sætningen eller den sociale kontekst for en handling (Lynch 1993). Denne interesse følger konstruktionismen i den relationisme eller relativisme, der karakteriserer distributionen af betydning i et netværk af forbundne tegn. Dette skal primært ses i relation til ideen om, at tegnene ikke refererer ud over tegnsystemet selv, dvs. ikke henviser til ting 'ude i verden', men istedet henviser til andre tegn, og derved etablerer semiotiske relationer (Potter & Wetherell 1987, Wittgenstein 1999).

Det særligt interessante er konstruktionismens opmærksomhed på, at tegn i praksis, på trods af betragtningen af deres 'tekstualitet' eller relativitet får tilskrevet betydninger 'i sig selv', som Søndergaards (1996) analyse af køn viser. Her får 'tegnet på kroppen' en særlig betydning i forhold til de sociale og sproglige handlemuligheder for de tegnbærende sociale aktører. Semiotikken leder her til en psykologi, der beskæftiger sig med, hvorledes disse bestemte betydninger konstrueres, dvs. forsøger at trænge igennem fænomenernes tilsyneladende uproblematisk virkelighedsstatus, for at vise den proces og den tekst, hvorved deres betydning opnås. Opdagelsen af denne konstruktionsproces leder konstruktionismen på sporet af de handlinger, der skaber det netværk af betydningsrelationer, der får fænomenet til at fremtræde som det gør. Praksis, som denne proces benævnes hos aktantnetværksteorien (herefter ANT), eller diskursernes pragmatiske sigte, som social konstruktionismen med rod i den sene Wittgensteins (1999) sprogfilosofi fokuserer på, kommer til at udgøre et centralt spor for den konstruktionistiske position, som den vil blive etableret her. Ved nemlig at forsøge at begribe hvorledes dette system af handling skaber relationer mellem semiotiske aktanter for at få indblik i konstruktionen af fænomener, kommer perspektivet til at interessere sig for den proces, hvorved ordningen etableres. Det praksis-perspektiv, som kommer til at præge belysningen af sindslidelse, fokuserer på de lokale praksisser, og den tillægger derved konstruktionsprocesserne en aktualitetsaspekt. Det bliver væsentligt, at konstruktioner kun findes i aktualiserede semiotiske netværk, og ikke i en ideel form eller væsen. På denne måde kommer konstruktionismen til at koncentrere sig om lokal kontingente fænomener, og undersøger, hvorledes netværket er ordnet for at bringe denne konstruktion i praksis.

I det social konstruktionistiske perspektiv er disse semiotiske ordninger bundet op i de sociale relationer mellem talende personer. Ordningprocesserne er således på den ene side en ordning af de semiotiske relationer, og på den anden side en ordning af de sociale systemer, dvs. en ordning af relationerne mellem for eksempel familiemedlemmer. På denne måde kan den semiotiske proces både beskrives som sproglig og som social (Anderson 1997), og de semiotiske konstruktioner bliver således kun forståelige ud fra den sociale konfiguration, de etablerer. Ved således at situere betydningskonstruktionerne, eksempelvis konstruktionen af sindslidelse, i etableringen af de sociale relationer, opnås netop en beskrivelse, hvormed konstruktionerne er afhængige af den aktuelle tekst, de optræder i. Denne tekst er for social konstruktionisterne udgjort af 'ongoing conversation', der er de sproglige 'danske', der holder de sociale systemer sammen. (McNamee & Gergen 1999)

Hos ANT beskrives ordninger i form af etableringen af aktantnetværk i henhold til en krigsgrundmetafor (Michael 1996), som alliering af aktanter. Ved at fokusere på hvordan praksis stabiliseres og formaliseres, således at bestemte fænomener fremstår uproblematisk og ikke-forhandlingsvenlige, inddrages ANT bla. i studiet af videnskab og teknologi (www.consist.net) for at vise hvordan disse stabile entiteter består af relationer mellem semiotiske aktanter. For at

beskrive, hvordan ordningen og etableringen af alliancer forløber, peger bla. Callon (1986) og Döpping (1995) på, hvordan der konstrueres punkter af praksis, som de øvrige aktanters identitet defineres i relation til, dvs. som aktanters interesse i at opnå noget bestemt gøres afhængig af. Disse 'obligatoriske passagepunkter' trækker på en spatial metafor af bevægelse hen mod et mål, hvis tilgængelighed dernæst gøres afhængig af passagen gennem et punkt. At alliere aktanterne om en given ordning af praksis, vil således sige at interessere dem i, dvs. konstruere deres identitet gennem relationen til et obligatorisk passagepunkt. Ordningen af praksis, og derved etableringen af netværket kommer således til at dreje omkring dette punkt i og med, at aktanternes relationer defineres herudfra.

Disse korte udpluk af ANT og social konstruktionismen, der tjener som den primære referenceramme for denne undersøgelses konstruktionisme, skal først og fremmest give en forsmag på, hvordan ordningsprocesserne bliver en central opmærksomhed for den konstruktionistiske analyse. Det, at praksis 'ordnes', betyder, at der lukkes op for en metodologi, hvor iagttagelsen af ordningsprocesserne i en aktuel praksis, formningen og omformningen af semiotiske netværk kan danne grundlag for en lokalistisk teori om konstruktionen af betydning. Ordning af praksis bliver altså produktionen af betydningsrelationer og betydning således en opnåelse.

Søndergaards beskrivelse af tegnene som redskaber får ikke helt konsekvent formuleret en semiotisk psykologi, idet der hun fremstiller konstruktionsprocessen vha. aktører, der er brugere af diskursive redskaber eller bærere af tegn. Problemet er her, at disse aktører fremstår som noget udenfor apriorisk den semiotiske proces. Især ANT er behædige til at afvæbne disse metaforer, idet iagttagelsen af denne status af bærer eller bruger vil lede til spørgsmålet om, hvordan den betydning er opnået i relationerne i aktantnetværket.

Semiotikken og den derpå baserede konstruktionisme bidrager til belysningen af sindslidelse med et begrebsapparat, der giver os mulighed for at se sindslidelse dels som en proces, og dels som indvævet i den sammenhæng, den indgår i. Hvad de semiotiske begreber dog ikke giver samme adgang til, er muligheden for at beskrive sindslidelse og konsekvenserne af praksis som en fænomenologisk genstand. Denne fænomenologi kan til dels risikere at falde bort til fordel for mere strukturelle beskrivelser af netværksrelationer og semiotiske tilskrivningsprocesser, som kan føre til en noget frigid psykologi. Som svar på disse overvejelser har jeg, i det omfang denne korte tekst tillader det, forsøgt at inddrage begge disse beskrivelsesmåder i gennemgangen, for at implicere en opfattelse af parallelitet mellem disse to diskursive domæner.

Om brugerinddraget psykiatri

I forsøget på at benytte det konstruktionistiske begrebsapparat i iagttagelsen af sindslidelsen som et lokalt fænomen, er den brugerinddragede socialpsykiatriske praksis en interessant mulighed. Udfra beskrivelserne af 'Café Utopias' og 'Rejsecafeens' arbejde vil jeg vise, hvordan sindslidelse konstrueres som en ordening af visse praksisser og ikke af andre, og særligt hvordan denne lokalisering og afgrænsning af sindslidelsen kan give os mulighed for at forstå de ressourcer, denne praksis mobiliserer i form af begreber om positionering i alternative netværk.

Det, jeg kalder den brugerinddragede psykiatri er en række arbejdspladser, der etableres omkring en anden primærfunktion end den, at give støtte til sindslidende, som f.eks. cafédrift¹. At disse drives af eller har ansat personer med psykiatriske problemer, baserer sig på det rationale, at

Der er brug for tilbud til psykisk syge om at få et reelt stykke arbejde. Lige som alle andre vil sindslidende gerne have at der bliver stillet krav til dem. Og ligesom alle andre vil de gerne have et arbejde der giver mening og betyder noget. Deres arbejdsplads er afhængig af at de passer deres arbejde. De er ikke udelukkende ansat på den gode vilje, men fordi vi skal have stedet til at køre, og det flytter noget hos de sindslidende. (Marianne Sand, citeret i Ørskov, 1999, p.16)

Ved at opstille formålet med denne praksis i en primær og en sekundær funktion, får vi mulighed for at beskrive denne psykiatriske praksis som to forskellige arenaer, hvor arbejde med sindslidende og drift af café skifter rangordning. Den ene arena er den, hvor cafeen er åben, og der serveres for cafégæster. Den anden er den, hvor den sindslidende medarbejder modtager „individuel støtte” med henblik på at „(gen)erobre magten over sit eget liv” (Bruun & Juul 1998). Disse to forskellige praksisser kunne man, med det konstruktionistiske begrebsapparat beskrive som to forskellige 'tekster' med forskellige semiotiske aktanter. Den ene tekst udgøres af en bar, stole og borde, servering af caféprodukter, aviser og blade, cafégæster, bartendere, kaffe- og cappucinomaskiner etc., som er typiske tegn på caféliv. Den anden er indrettet som en samtale mellem en *psykiatrifaglig medarbejder*, en *sindslidende medarbejder* (ibid.), en skift i talestrømmen mellem den ene og den anden af disse talepositioner, sandsynligvis en lukket kontordør, en kop med kaffe til hver af de talende, en sproglig koncentration omkring den ene af de talende etc.

Lad os stille følgende spørgsmål til disse situationer: Hvornår findes sindslidelse?

Spørgsmålet vil for den konstruktionistiske analyse føre til en undersøgelse af hvordan praksis konstruerer relationerne mellem aktanterne, dvs. hvordan et tegnsystem eller et aktantnetværk bliver ordnet. Tager vi støttesamtalen først, kan vi meningsfuldt sige, at denne praksis er organiseret udfra konstruktionen af sindslidelse. Sindslidelsen er nemlig her et centralt tegn, for at forstå den tekst, der etableres. Dette kan vi sige, fordi vi kan iagttage, hvordan tilskrivningen af *sindslidelse* etablerer praksis omkring en position som en *yder* af støtte og en *modtager* af den. Til den tekst, hvori sindslidelse optræder, og hvor der er etableret en hjælper og en hjulpet, oversættes nu opgaver, der skal lede til personlig udvikling, „personlige og arbejdsmæssige udfoldelsesmuligheder” (ibid., p. 2), dvs. en mængde semiotiske tegn, som nu organiseres om-

¹ Denne praksis' udformning er forsåvidt muligt stykket sammen af de beskrivelser, der citeres. Hvor det har været nødvendigt har jeg dog selv udfyldt hullerne imellem med den undskyldning, at det ikke er en analyse af disse praksisser, der er det væsentligste, men en gennemgang af det konstruktionistiske beskrivelse af sindslidelse.

kring relationen mellem en vejleder og en sindslidende. Disse tegn skal altså stå i relation til sindslidelsen, for at kunne inddrages i denne praksis. Tænk f.eks. på, hvordan et forsøg på at diskutere kaffemaskinernes tiltrængte afkalkning eller irritationen over en cafégæst, der altid stjæler avisen, i denne praksis af *psykiatrifaglig samtale* bliver nødt til at relaterer sig til konstruktionen af sindslidelse, for overhovedet at være en del af det aktuelle praksis. For at bruge en aktantnetværksteoretisk term kan man sige, at sindslidelse konstrueres som obligatorisk passagepunkt.

I og med, at sindslidelsen har akkumuleret og allieret mange aktanter fra andre netværk omkring en bestemt praksis, kan denne semiotiske aktant tale på vegne af alle disse lokale praksisser, idet den *oversætter* disse til den aktuelle tekst. Der sker således en repræsentation af andre netværk i denne vejledningsrelation.

Callons (1986) studie af muslingefiskeriet og -dyrkelsen i St. Brieucbugten er den klassiske præsentation af analysen af oversættelse:

But to translate is also to express in ones own language what others say and want, why they act the way they do and how they associate with each other: it is to establish oneself as a spokesman. At the end of the proces, if it is succesful, only voices speaking in unison will be heard. The three researchers talk in the name of the scallops, the fishermen, and the scientific community. At the beginning these three universes were seperate and had no way of communication with one another. At the end, a discourse of certainty has unified them, or rather, has brought them into a relationship with one another in an intelligible manner. (p 223)

Oversættelsen bliver dermed en transformering.

Udfra denne analyse kan vi betragte hvordan samtalen konstruerer sindslidelse som en ordning af de aktanter, der inddrages. Den konstruktionistiske pointe med denne analyse er at vise, hvorledes sindslidelse på denne måde bliver særdeles virkelig, idet alle de tegn, der manifesterer sig i teksten, bliver læst i forhold til sindslidelse, og således den 'virkelighed' sindslidelsen findes i viser de konsekvenser den har. Sindslidelse er altså virkelig i sine konsekvenser. (McNamee, 1999)

Den anden arena vil jeg imidlertid påstå er anderledes bygget op. Her er det væsentlige omdrejningspunkt for praksis serveringen og opretholdelsen af caféen; det væsentlige her er „at få stedet til at køre” (jfr. citatet ovenfor), hvilket kan forstås som det, at etablere relationer mellem caféprodukter, bartendere og cafégæster, som muligvis inddrager allokeringen af service ift. caféborde og baren. Praksis bliver således ordnet omkring disse relationer, og skal andre aktanter tilskrives betydning i det netværk, må de forholde sig til disse passagepunkter. Men hvori findes nu sindslidelsen?

Betragter vi praksis som en ordning af relationer, er denne praksis ikke ordnet omkring den semiotiske aktant *sindslidelse*. Praksis konstruerer en relation mellem en bartender og en cafégæst, omkring det obligatorisk passagepunkt 'servering', til hvilket de øvrige aktanter relaterer sig. Skal sindslidelse manifestere nogen semiotisk betydning i denne tekst, for eksempel som en afvigende adfærd eller en forkert jeg-struktur², må der indføres radikale omskrivninger af den aktuelle tekst, indføres nye relationer og rekonfiguration af netværket herudfra, eksempelvis vha. et højlydt sammenbrud, et reklameflyer, hvor medarbejderne tilskrives sindslidelse eller lig-

² som det gør eksempelvis i Mama Mias psykiatriske praksis

nende³. Vha. disse aktanter kan teksten rekonfigureres omkring en ny orden, hvor sindslidelse ordner relationerne.

Sindslidelse blev ved denne analyse altså en effekt af den aktuelle ordning af relationer mellem de mobiliserede semiotiske aktanter. Sindslidelse var en konstruktion, som ordnede praksis i det ene tilfælde, men ikke nødvendigvis i det andet.

Det spørgsmål, man kunne tænke sig at stille til denne analyse udfra de psykologiske traditioner, der tilskriver fænomener som sindslidelse til individuelle menneskelige entiteter, ville sandsynligvis lede efter et menneskeligt subjekt, en person, og hvad sindslidelsen 'betyder' for denne subjekt.

Grundlaget for analysen ovenfor er ideen om, at gå til relationer forud for entiteter. Denne omvendning af blandt andet den psykoanalytiske model, betyder at man peger på *positioner* som grundlaget for subjektivitet. Goffman (1967) beskriver, hvorledes bestemte interaktionsmønstre etablerer mere eller mindre faste handleforskrifter og identitetsmarkører, i forhold til hvilke der formes menneskelige subjekter i form af handlemønstre og selvforståelse. Hvor Goffman beskriver disse som 'roller', som kun kan defineres i relation til andre roller – ingen røvere uden soldater – beskæftiger Wittgenstein (1999) sig med talepositioner i sprogspil, som fører til en relativistisk/relationistisk definition af sprogets betydning. Positioneringsbegrebet kommer således til at indeholde ideen om at det er relationerne, der former de punkter, de forbinder, snarere end omvendt. I det social konstruktionistiske program betyder dette perspektiv på spørgsmålet om selv og identitet, at fokus flyttes fra individer til relationerne og måske væsentligst, at

In this linguistic view, the self becomes a narrative self and identities exist in relation to a perspective, to a point of view that is related to our purposes. (Anderson, 1997, p.212)

Det psykologiske subjekt er således en relation før det er en entitet. Som også ANT-perspektivet peger på, vil man se subjektivitet som en effekt af en bestemt ordning af praksis, hvor subjekter og objekter bliver til i deres interne relatering (Latour 1996, Michael 1996).

I nærværende analyse af den brugerinddragede psykiatri er udpegningen af positioner i relationer således en måde at forstå denne undersøgelses genstand som et psykologisk fænomen. Ved at iagttage hvordan en praksis – vejledningssamtalen – konstruerer et subjekt med sindslidende gennem relationer til netværkets øvrige aktanter og en anden praksis konstruerer subjekter i et netværk af relationer omkring servering, kan vi betragte sindslidelse som lokalt kontingent. De videre belysninger af sindslidelse i psykiatrisk praksis, som denne undersøgelse vil foretage, vil basere sig på den definition af sindslidelse, som er blevet fremlagt her: At sindslidelse kan betragtes som et tegn eller en position i et semiotisk system, og at tegnets betydning er dets relation til den øvrige tekst.

Hvad der således kan trækkes frem som et central karakteristikum ved den brugerorienterede psykiatri, er tilskrivningen af positionel multiplicitet til en aktant⁴. Idet der opnås en identitetskonstruktion, der sammenholder positioner i forskellige praksisser kommer identiteten som

³ Jeg skal senere tage op hvordan et væresteds in- og eksklusionskriterier også blander sig i konstruktionsprocesserne

⁴ Denne lidt kringlede term skal forsøge at vise, hvordan en tværkontekstuel identitet er en effekt, som skal konstrueres, altså en effekt af aktantens tilskrivning af identitet på tværs af arenaer. Nedenfor betegnes denne også multipel positionering.

sindslidende, som er enerådige i den medicinske psykiatri, til at være en blandt flere mulige positioner. Når sindslidelse kun konstrueres i bestemte semiotiske aktantnetværk, praktiseres en lokaliseret og relativet positionen som sindslidende. Når Café Utopias praksis skal „skabe øget livskvalitet i kraft af identitetsudviklingen som arbejdstager.” (‘Mål/værdigrundlag, Serviceinformation, Café Utopia’, udgivet af Ringkøbing amt) kan man se det som ønsket om at konstruere en subjektivitet, som er i stand til at mobilisere ressourcer omkring sig på en anden måde, end positioneringen som sindslidende gør. En fænomenologisk beskrivelse af denne effekt kan identificeres i disse fortællinger:

Jeg mener den måde vi er sammen på gør os raske. [...] Her håndterer vi vores psykiske problemer i dagligdagen, det er virkelighed her og nu. »Smil, du er på «, plejer vi at sige. Den oplevelse af ligeværdighed genkender jeg ikke på almindelige væresteder, hvor brugerne bliver gjort uansvarlige. (‘Socialpsykiatri’ 1999, p. 7)

Jeg er utrolig glad for mit arbejde på cafeen. Det er den bedste medicin jeg har fået siden jeg blev syg. Men jeg vil også gerne ud af min pension og tilbage til mit fag som mejerist... (ibid., p. 16)

Man kunne se disse ytringer som udtryk for at disintegrationen af sindslidelsen bringer ressourcer ind i hverdagslivet, som muliggør dels flere interaktionstyper og en øget tro på en fremtid som andet end sindslidende. Dette er da også det erklærede mål med Café Utopias cafédrift, „At der sættes fokus på den enkelte medarbejders ressourcer og muligheder” (Ibid.).

Disse ressourcer kan efter McNamee & Gergen (1999), kaldes ‘relationelle’, idet de netop er erfaringer fra indgåelsen i bestemte relationer. Som de beskriver det (McNamee, personlig kommunikation), har vi i en aktuel interaktion mulighed for at trække på betydningskonstruktioner og positioneringer fra andre af de sociale relationer vi indgår i, og dermed for at forandre den aktuelle interaktion. Deres begreb om at ‘tale med andre stemmer’ hidrører netop denne mobilisering af relationel forandring, men bygger ligeledes på opmærksomheden på den relationelle multiplicitet, som blev fremhævet som en konsekvens af den lokalistiske konstruktion af sindslidelse.

Problemet med denne karakteristik forbliver dog den, at en ordning af en praksis ikke på forhånd kan betragtes som mulig at udstrække til andre praksiser. Den multiple positionering, som jeg ovenfor postulerede var en konstruktion af ressourcer, er nemlig stadig en opnåelse, en effekt af tegnenes indbyrdes bestemmelse. Den lethed, hvormed McNamee & Gergen beskriver processen af overførsel af relationel viden fra en praksis til en anden, kan således problematiseres. Eftersom relationer aldrig står alene, men altid er netværk eller systemer af relationer, vil en relations betydningskonstruktionen altid være afhængig af det øvrige semiotiske system og således ikke kunne løftes over i en ny tekst.

Transfer-problemet, som dette kaldes (Lave 1991, Döpping 1995), betegner de mikrointeraktionistiske teoriers problemer med at forklare den øjensynlige fordeling af viden eller information på tværs af lokale praksisser, med henvisning netop til lokaliseringen. Man kunne herudfra altså kritisere den brugerinddragede psykiatriske lokalisering af praksisser, hvor brugerne kan indtage kulturelt privilegerede positioner, for at skabe ikke-distribuerbare identitetskonstruktioner. Er det ikke sådan, at den brugerinddragede psykiatriske praksis gerne skulle kunne oversættes til andre praksisser, således, at det ikke kun var i caféen, der var mulighed for at konstruere ressourceallierende positioner? Det er det problem Café Utopia vil imødekomme ved

„at give medarbejderen det værktøj, der skal til for at lave en ‘Livsoversættelse’”.

Med den 2. ordens kybernetiske opmærksomhed på sociale/sproglige systemer, kunne en måde at gå til problemet være ved at omformulere formålet fra at ville *ændre* et socialt system ift. en bestemt ordning, til at ville *irritere* systemet (Anderson 1997). At indføre andre semiotiske relationer vil have en indvirkning på tekstens øvrige betydninger, men den præcise ordning, der kommer ud af at bringe relationerne i bevægelse vil være uforudsigelig og kun muligvis udvirke en forandring af systemet. Studier i videnskab og teknologi, der undersøger de processer, hvormed praksis fastlægges og ‘black-boxes’ eksempelvis omkring produktionen af videnskabelige kendsgerninger (Latour & Woolgar 1986, Elgaard Jensen 1999) viser, hvorledes udfaldet af en sådan ordningsproces ikke er givet på forhånd (Callon 1986), men også den socialkonstruktionistisk-systemiske terapi har denne opmærksomhed i centrum (Fruggeri 1999). Således kan man sige, at en arbejdsfunktionel positionering af et subjekt, kan sprede forandringer i de øvrige praksisser, som denne ordning indføres i. Konsekvenserne kan være transformeringer i tildelingen af subjektivitet, men de ikke er givet på forhånd.

Tager vi fat i begrebet om oversættelse, som blev beskrevet ovenfor, får vi en anden teoretisk mulighed for at imødekomme dette problem, idet vi følger Döppings (1995) argumentation. Han præsenterer en model, hvor oversættelsen af betydningskonstruktioner fra en praksis til en anden sker ved en narrativisering af aktantnetværket. Ved at konstruere en narrativ ordning af praksis oversættes betydningsrelationer fra andre praksisser til den aktuelle, hvorved disse netværk repræsenteres.

These emerging practice stories created for the participants new ways of seeing and understanding engine driving. One could say that they created new obligatory passage points for driving engines and ways of exchanging stories. (p. 29)

Cornett & Cornett (1998) har i en mere social konstruktionistisk inspireret ramme undersøgt den narrative konstruktion af sammenhæng i moderne børns liv vha. deres begreb om narrativ positionering. De viser hvordan der konstrueres en position for barnet i en narrativ praksis, igennem hvilken det kan sammenligne og forhandle positioner i de forskellige sociale netværk, det indgår.

Denne analytiske fremgangsmåde vil således holde fast i, at generaliseringen af positioner skal undersøges som distribution af betydninger gennem praksis, snarere end som en generaliseret identitetskonstruktion som eksempelvis en kognitiv indlæringssteori vil foreslå (Gleitman 1995).

Den konstruktionistiske analyse kan altså lede os til at etablere ‘livsoversættelsen’ i en narrativ praksis. I denne praksis kan den narrative sammenholdning af forskellige lokalt kontingente positioner konstruere en positionel multiplicitet, og idet dette narrativ udstrækkes til at spille en rolle i andre praksisser, oversætter det den brugerinddragede psykiatriske praksis til andre aktantnetværk. En proces af semiotisk transformation er således sat i gang fra positionen sindslidende som en universel beskrivelse af livet til positionen sindslidende som en partiel beskrivelse.

Ændrer denne lokalisering noget?

Et medlem af et socialpsykiatrisk dagcenter siger til mig om sit nye skånejob : „Jeg har ikke sagt til dem, at jeg er psykisk syg. Jeg har sagt, at jeg har nogle *sociale problemer*.” „Ændrer det noget for dig?” „Ja, det synes jeg det gør. Sociale problemer det er noget alle kan have. Jeg kan

godt lide at være der uden at blive set som psykisk syg” (cit. efter hukommelse). Positionen som ikke-sindslidende opleves her som en ressource til en anden selvforståelse.

Om dialogisk psykiatri

Begrebet om semiotisk transformation, hvormed jeg i sidste afsnit beskrev rekonstruktionen af sindslidelse, lagde op til konstruktionen af narrative positioner som en relativisering af betydningen af sindslidelse. Denne opmærksomhed på sprogets potentielle transformering af semiotiske systemer kan imidlertid illustreres endnu bedre ved at iagttage en psykiatriske praksis fra den finske vestlaplandske provins med konstruktionismen hviskende i øret.

Seikkula (1999) beskriver denne praksis som bygget omkring „åpen dialog mellom ulike stemmer”. Dialogen kommer i stand

...gjennom åpne samtaler der alle involverte, både pasienten, familien, arbeidskamerater, andre i pasientens sosiale nettverk, ulike profesjonelle hjelpere og et spesielt team er til stede. Helt fra begynnelsen av blir alle tema, som har noe å gjøre med behandlingen diskutert åpent i alles nærvær. Det lages ikke noe spesielt møte hvor bare de profesjonelle er til stede. Når pasientene deltar i diskusjonene hvor deres problemer blir analysert og behandlingen blir planlagt, blir deres psykologiske og sosiale resurser utfordret i retning av å ta mer og mer hånd om sitt eget liv. (p. 153)

Til disse møder defineres ikke alene hvad, der har forårsaget den aktuelle henvendelse, men også fastlæggelsen af hvad der skal gøres, om der behøves indlæggelse, neuroleptika eller andet (Seikkula 1996). Den finske praksis har dog udviklet sig væk fra dette fokus på interventionen som det væsentligste, idet „Det så ut til at oppsummeringen, eller beslutningene i møtet, ikke var det viktigste, men prosessen i selve samtalen som ledet til å åpne nye perspektiver i en fastlåst situasjon.” (1999, p. 154)

Begrebet om sindslidelse, som det er brugt i denne undersøgelse, beskæftiger den finske gruppe sig mindre med. Der er istedet et øget fokus på psykose og psykotiske symptomer, muligvis qua det er disse, der oftest vil være grunden til en henvendelse til det psykiatriske system (Hemmingsen et al. 1996), hvor Seikkulas gruppe arbejder. Seikkula (1999) betragter ikke psykoserne som virkelighedsfjerne, ubevidste produkter, men istedet som udtryk for svære livsomsændigheder eller hændelser, der kommer til udtryk i sprogets og oplevelsens organisering. Til grund for de psykotiske symptomer ligger forsøget på at tackle noget svært:

Psykotisk tale tilhører et språk der det ikke har vært mulig å finne andre ord for de vanskelige erfaringene. I åpne samtaler begynner deres språk og hele deres samhandling å leve i forhold til de profesjonelles språk. Psykotisk atferd er ikke en selvstendig egenskap hos pasienten, men heller en stemme i den terapeutiske sammenheng her og nå (Ibid., p. 157).

Således er der her et mere eller mindre klart bud på hvad sindslidelse ‘er’, der imidlertid alene i kraft af den essentialistiske bestemmelse af psykosen kan skurre mod det konstruktionistiske program. Ser man forbi denne mere epistemologiske problemstilling, kan der dog opstå visse vanskeligheder ved at indplacere hans ‘forklaring’ på psykose i nærværende sammenhæng, hvilket kræver en mindre udredning.

Betragter vi karakteristikken af psykose som et sprogligt medies repræsentation af et sprogsternt ‘noget’, så bryder ideen om en semiotisk konstruktion af fænomener sammen. Man kunne læse Seikkulas redegørelse på den måde, men hensigten med den dialogiske psykiatri kan integreres mere tilfredsstillende med en anden udlægning. Her sammenlægges ordningen af

sproget med ordningen af den praksis, hvori psykosen konstrueres. Dette perspektiv på sindslidelse stemmer overens med den bestemmelse, der blev beskrevet i afsnittet om den brugerinddragede psykiatri, men er primært en forlængelse af den konstruktionistiske semiotisering af praksis. Idet de svære livsomstændigheder er resultatet af en ordning af praksis, hvori også sproget indgår, er det denne semiotiske ordningsproces, snarere end livsomstændighederne selv, som sproget fremviser, når det betragtes isoleret. Hermed har man sagt, at sproglige aktanter er en del af det aktantnetværk, der konstruerer problemerne, og at relationerne i sproget derfor vil være ordnet ift. dette semiotiske netværk. Denne måde at betragte psykoser på drager klare paralleller til Palo Alto-skolen og The Mental Research Institute omkring Batesons systemteori (Schødt & Egeland 1992). Psykosen bliver her set som en del af et kommunikationssystem, der udgør et socialt system, og således ikke som et brud med den sociale ordening (Bateson 1972). Med deres semiotisering af patologien, bliver det den sociale / kommunikative ordening af en familie, der kan kaldes skizofren, og ikke et menneskeligt individ. Hermed bliver psykosen en del af den ordningsproces, der konstruerer det sociale system (Watslavich, Bevelas & Jackson 1967).

Denne forståelse af psykoser kan således føre til en kritik af den medicinske model for sindslidelse (Sarbin 1980), idet den ikke betragter psykoser som udtryk for ordningsprocesser i lokale praksisser. Ved at se sindslidelse som de-lokaliserede handlinger, usynliggøres det betydningssystem, hvori psykosen er konstrueret. Dette opnås især gennem den individualisering og patologisering, den medicinske praksis konstruerer, som, idet den sletter sporene efter de relationer sindslidelsen får betydning i, er „a step towards non-meaning” (McNamee & Gergen 1999, p. 6). Den dialogiske psykiatri kan således ses som et forsøg på en positiv formulering af en konstruktionistisk psykiatri med det tekstuelle begreb om psykoser. Den dialogiske praksis er derfor et godt eksempel på hvordan netop opmærksomheden på at skabe transformation i betydningssystemer gennem rekonstruktioner af relationerne mellem de sproglige aktanter, giver mulighed for alternativer til den psykotiske ordningsproces. Senere i denne undersøgelse vil der blive stillet spørgsmålstegn ved, hvor langt den når væk fra patologisering og individualisering.

Man kan i en vis forstand betragte Seikkulas iagttagelse af den sproglige ordening som en konstruktion af en særlig 'sproglighed', idet sproget selvstændiggøres fra de øvrige aktanter. Når sproget betragtes som et medium på sine egne præmisser, opnår det status som den primære disciplinerende aktant. Denne ide ligger til grund for dele af den social konstruktionistiske tænkning, og kommer til at begrænse den semiotiske forståelse af praksis til en sproglig ordening. Ligeledes usynliggøres aktanter, der ikke kan tale, hvormed praksis kommer til at bestå af menneskelige aktanter alene. Denne social konstruktionistiske privilegering af talende mennesker, kan på den ene side altså ses som en indskrænkning af mulighederne for at stille spørgsmål ved hvordan de materielle, de sociale, de samfundsmæssige, de naturlige entiteter bliver med-konstruktører i kraft af deres status som semiotiske tegn, ligesom ANT vil påpege (Michael 1996). Fra denne position ville man betragte netop privilegeringen af humane aktanter som en konstruktion af en socialitet, som disciplinerer praksis gennem konstruktionen af subjekter og objekter. På den anden side må man sige, at netop denne tildeling af handlestatus til de sproglige aktanter fører til en øget evne til at ville arbejde konstruktivt med sociale problemer, dvs. danne grundlag for en reel praktisering af en konstruktionisme, som det finske psykiatriske praksis er

et eksempel på. ANT-perspektivets konsekvenser synes at forblive i en akademisk praksis, som ikke intenderer at skulle kunne udvikle et anvendt aspekt. Den social konstruktionistiske sprogliggørelse af semiotikken kan i et pragmatisk perspektiv således betragtes som en åbning mod en interventionistisk hensigt med psykologisk akademisk praksis. Denne her påpegede diskontinuitet mellem teoretiske perspektiver, der her er samlet under konstruktionismen, bør således tages i betragtning når man som her forsøger at konstruere et sammenhængende teoretisk ståsted.

Den transformationsproces, som Seikkula beskriver, foregår ved at etablere det psykotiske sprog som en relationsform til de professionelle deltagere i samtalen:

Når psykotiske utsagn er en del av pasientens språk, begynner den psykotiske atferd å leve i den nye interaksjon og blir også en del av de profesjonelles erfaringer. I dette nye området for felles erfaringer skapes det nye formuleringer for de erfaringer som det ennå ikke er blit mulig å formulere med ord. (p 157)

Omkring denne relation, som behandlingsteamet arbejder hen mod gennem en appreciative inquiry-metode⁵, udvikles således et system af nye betydninger, hvor behandlingsteamets medlemmer, patienten og dennes familie, venner etc. deltager med forskellige og ikke nødvendigvis kompatible betegnelser og beskrivelser af problemets natur. Inddragelsen af disse forskellige 'stemmer' tager udgangspunkt i den semiotiske tekst, hvor problemet findes, men arbejder sammen mod at konstruere et nyt sprog, et nyt semiotisk aktantnetværk på grænsen mellem disse stemmers semiotiske referencer. Denne dialog, som opnås i de åbne samtaler, transformerer den monologiske kommunikation, som de psykotiske stemmer praktiserer (p.165) og rekonstruerer dermed den semiotiske orden af de beskrevne problemer. Med den samme konstruktionistiske model som er brugt før, ser denne proces ud som en oversættelse af en praksis til en anden; den nye, dialogiske praksis tilskrives status af at kunne tale på vegne af den tidligere psykotiske beskrivelse. Vores konstruktionistiske model vil søge efter at se, hvorledes problemernes rekonstruktion i de nye betydningsrelationer arbejder hen mod at alliere aktanterne i den psykosefremkaldende praksis omkring en ny orden. Sådanne processer kan ses som grundlæggende for enhver form for terapi, hvor den terapeutiske rekonstruktion skal udstrækkes til at inddrage flere aktanter i andre praksisser, men kommer i den noget skematiske fremstilling her til at fremstå uproblematisk. Man må således også her tage transfer-problematikken, som blev gennemgået tidligere i ed.

I den case, Seikkula (1999) gennemgår, består behandlingen i åbent at diskutere de paranoide forestillinger som en forståelig måde at forholde sig til en stressfyldt situation på. Symptomerne konstrueres som tegn på en sensitiv og socialt engageret mand, og psykosen som udtryk for den spænding han sættes i mellem familiens behov for penge, ønsket om at købe julegaver, og angsten for arbejdsgiverens vrede. Teamet rekonstruerer således absurditeten ved de paranoide forestillinger ved åbent at reflektere over, hvordan psykosen ordner de semiotiske relationer mellem de mange aktanter, der er identificeret, hvorigennem manden får tilbudt en position som en socialt sensitivt subjekt istedet for som sindslidende. Den psykotiske fragmenterede beskrivelse

⁵ Appreciative inquiry er en metode til organisationsudvikling, udviklet primært af Cooperider (Cooperider & Srivastva 1987), indenfor en social konstruktionistisk ramme. Metodens sigte er groft sagt gennem samtale at fokusere diskurserne i organisationen omkring ressourcer fremfor på problemerne.

af hændelserne får tildelt nye ressourcer og bliver oversat til en praksis, der inviterer andre stemmer ind til at skabe en fortælling om det svære og forfærdelige.

Denne polyfoniske konstruktion af samtalepraksissen kommer således konkret til at betyde, at den forståelse af problemerne, der konstrueres, fremtræder ufærdig og dermed åben for videre forhandling, idet „hver og en tilpasser sine ord til svarene fra de andre og blir svar til de andre”. Seikkulas opdagelse er, at „skapelsen av nye meninger slutter aldri, prosessen fortsetter også etter møtet.” (p. 157), som peger på den potentielle transfer-effekt af denne semiotiske ordningsproces. Udover denne konsekvens af det dialogiske aspekt, kan vi sammenligne konstruktionen af den relativistiske forståelse af sindslidelsen med konsekvensen af den brugerinddragede psykiatri. Ligesom der her blev introduceret et skift til en forståelse af sindslidelsen som en lokaliseret ordening i kraft af en narrativ sammenholdning af de forskellige positioner, kan vi nu se, hvorledes dialogen kan have samme effekt. Idet dialogen sammenholder stemmer fra forskellige semiotiske ordningsprocesser, etableres en lokal semiotik, hvor de problemer, patienten beretter om får multiple betydninger, og som dermed giver forskellige positioneringsmuligheder for de involverede. Der sker således ikke en spredning eller parallelisering af de mulige konstruktioner af problemerne, men en sammenholdning og dermed en ordening af en praksis omkring de forskellige positioner. Den positionelle multiplicitet, der således konstrueres omkring det psykotiske sprog og den oprindelige semiotiske ordening, det er en del af, gør, som det bliver beskrevet, at det udtalelige og lidelsesfulde kan danne grundlag for andre mulige virkeligheder end den psykotiske organisering.

Samtidig med at synliggøre denne psykiatris multiplicitetseffekt, konstruerer den konstruktivistiske analyse den lidelse, som er udgangspunktet for definitionen af undersøgelsens genstand, som en lokaliseret og praktiseret semiotik. Ved at forstå lidelsen ved de udtalelige hændelser som en integreret del af den betydningskonstruktion, der skaber og sammenholder de sociale/semiotiske systemer, dvs. lidelsen som en integreret del af teksten, lukkes der op for at forestille sig mulige ændringer af denne lidelse i og med forandringen af den semiotik, hændelserne indgår i.

En dialogisk psykiatrisk praksis er altså i stand til at bibeholde opmærksomheden på den oplevede lidelse og på de positioneringer, denne konstruerer, og forsøger at fremstille en semiotik i forlængelse af, snarere end som benægtelse af disse positioner. Fra den konstruktivistiske position er det væsentlige ved den dialogiske psykiatri fokus på og transformeringsmulighederne af den samlede tekst fremfor af enkelte, isolerede positioner. Dette sammenlagt med etableringen af en positionel multiplicitet, ligger til grund for det dialogiske bud på psykiatrisk praksis.

Om hverdagslivets psykiatri

Den forståelse af sindslidelse, som Seikkula formulerer, at den skal forstås som et udtryk for svært organiserbare begivenheder og oplevelser, kan med en vis portion god vilje sættes i forbindelse med socialpsykiatriens erklærede mål, nemlig at hjælpe med hverdagslivet for ikke-indlagte psykiatriske patienter (Adolph et al. 1996). Dette afsnit vil tage udgangspunkt i en analyse af sindslidelsen i et københavnsk værested, primært ud fra mine egne erfaringer som medarbejder her, og vise hvorledes et fokus på hverdagsproblemer og hverdagsliv strukturerer en socialpsykiatrisk praksis.

Formålet med værestedet betegnes oftest som et tilbud til de særligt socialt læderede personer med sindslidelse, det vil sige personer, der har oplevet gentagne sammenbrud af sociale interaktioner. Da der ikke er mange fastlagte aktiviteter og ikke krav om deltagelse, forsøger man at organisere værestedets praksis omkring samtale og samvær mellem brugerne med det mål, at fremme den sociale reintegration. Mod dette mål skal også den fysiske indretning ses, et åbent køkken, et stort bord med mange pladser omkring, to mindre borde, to tilstødende mindre rum med sofaer og sofaborde.

En analyse af denne praksis kunne tage udgangspunkt i samme model, som har ligget til grund for de tidligere afsnit, hvor det blev vist, at sindslidelse kun findes i specifikke mikrosituationer, når den drages ind i konstruktionen af et bestemt aktantnetværk. Til brug for denne argumentation kunne tre situationer fremdrages for at illustrere den lokale kontingens for konstruktionen af sindslidelse.

Den hverdagsagtige snak i caféen: Hvordan går det, jeg lavede dét og dét igår, har I set den nyeste film etc. Her, ville argumentationen fra denne undersøgelses tidligere afsnit lyde, er der ingen sindslidelse, fordi det ikke er herom, praksis er ordnet. Idet sindslidelse ikke identificeres i den aktuelle praksis som en semiotisk aktant, som teksten skal indrette sig i forhold til, bliver der ikke oprettet positioner ud fra denne konfiguration.

En anden situation kunne være den, hvor en person deler sine problemer med hverdagslivet med andre, hvor aktanten sindslidelse ikke inddrages i konstruktionen af problemet. Her ville man iagttage hvordan disse problemer konstruerer relationer mellem aktanterne, som kunne lægge op til den oversættelsesproces, der blev beskrevet under afsnittet om den dialogiske psykiatri. De identificerede aktanter i problemet blive retekstualiseret ift. den aktuelle ordningsproces i denne mikrosituation, og konstruktionen af løsninger, omfortolkninger af problemet eller fastholdelsen af det, ville kunne findes i denne praksis, uden at sindslidelsen nødvendigvis blev nævnt.

En tredje situation ville for eksemplifikationens skyld være en, hvor sindslidelse åbenlyst konstrueres. Sådanne praksisser er for eksempel når diagnoser, medicinering, den årlige bipolære gang af sindstilstanden, personers aktuelle status ift. sindslidelsen o.lign. konstituerer aktantnetværket. I disse specificeringer af sindslidelsens agens, konstrueres der særdeles virkelige sindslidende subjekter, men tro mod denne undersøgelses analyse skal de dog forstås i den praksis, hvor de bliver den aktuelle ordning af de semiotiske relationer.

Disse analyser ville være vel indenfor det konstruktionistiske ramme, men overser nogle aspekter af konstruktionen af sindslidelse, muligvis som konsekvens af privilegeringen af den

sproglige repræsentationsform, som har sneget sig ind. Jeg vil istedet prøve at vise, hvordan disse tre forskellige lokale interaktioner er forbundet gennem en udstrækning af betydningsrelationer omkring sindslidelse, og hvordan udstrækningen af denne semiotik engagerer aktanter i forskellige mikrosituationer. I overensstemmelse med det overordnede sigte for socialpsykiatrien, skal fokus her rettes mod hvad denne ordning betyder for tilskrivningen af betydning til hverdagsproblemer. Hvordan kan den socialpsykiatriske praksis i værestedet imødekomme hverdagslivet problemer?

En mand fortæller i værestedet, at han er så glad for at være førtidspensioneret, „Intet slid, intet slæb, ingen chef“, som han citerer teksten på en af stedets kaffekopper for. Hans liv består af at gå lange ture, læse Maigret og komme i værestedet. „Jeg har en stor fremtid bag mig“ fortæller han om sit tidligere arbejdsliv, og fremdrager gang på gang i løbet af en dag, hvordan det da var flot, at han fik 13 for sit speciale. Imidlertid savner han sin ekskone og sine to børn, der bor i Frankrig, og han vil gerne både holde jul dernede og lære sig fransk, så han kan tale med dem. Ofte lugter han af spiritus, når han kommer i værestedet.

I snæver narrativ betydning er der ikke noget i denne skildring, der kalder på inddragelsen af en psykiatrisk diagnose i teksten. Nok vil en smule lommepsykologi snart lade læseren på fært af, at manden måske ikke synes hans liv er så fuldendt endda, men den frustration, man ville kunne læse ind i teksten, kan meningsfuldt beskrives som problemer i hverdagslivet.

Der er imidlertid væsentlige aktanter, som i analyserne indtil nu ikke har været inddraget, der gør, at sindslidelse alligevel bliver den ordning af betydning, der konstrueres. For at forsøge at gøre forståelsen af konstruktionen af sindslidelse mere kompleks, er det nødvendigt at inddrage den videre 'tekst', hvori aktantnetværket findes, og denne tekst inkluderer bla. hvordan selve institutionen defineres.

En væsentlig opmærksomhed, som både Foucault (1980), Gergen & McNamee (1999), Wittgenstein (1999) og Michael (1996) påpeger, er hvordan inklusionskriterier og eksklusionskriterier hænger sammen og hvordan disse er med til at konstruere 'brugeren' (Langstrup 1999). For værestedet ses dette i definitionen af målgruppen:

Målgruppen er kendetegnet ved at være sindslidende med en lav social integrationsformåen [...] Indsatsen er for den sindslidende, der er synligt isoleret. Stofmisbrugere og aktivt drikkende henregnes ikke under målgruppen. [...] Det specifikke formål med værestedet er som ordet siger et opholdssted, hvor det som udgangspunkt er acceptabelt blot at møde frem, *såfremt man kan henregnes under målgruppen*. (Årsplan for Askovgårdens socialpsykiatriske aktiviteter, 1999, p. 19, min kursivering)

Idet værestedet således vælger at udelukke dem, der ikke kan tilskrives status af sindslidende, definerer den samtidig de indslusede som sindslidende. Hermed er selve definitionen af stedets brugere med til at ordne praksis omkring konstruktionen af sindslidelse. I det øjeblik humane aktanter træder ind på arenaen i værestedet, bliver teksten skrevet sådan, at der på deres plads er klar til en sindslidende.

For imidlertid ikke at ende i en forklaring vha. makroaktører – køn, klasse, tidsånden, – der ikke viser hvorledes disse realiseres i specifikke interaktioner (Michael 1996), er det nødvendigt at forsøge at beskrive, hvordan den semiotik, de kan tilskrives, får konsekvenser for den aktuelle ordning af praksis. En forsøg kunne være som følger:

Som det blev beskrevet, er værestedet indrettet med henblik på at fremme den sociale interaktion mellem brugerne. I kraft af stole, borde, kasseapparat, kaffebrygning og den fraværende ikke-rygermulighed etc., er dette mål blevet oversat til den praksis, som interaktionerne skal indvæves i. På denne måde aktualiserer indretning et formål for aktantnetværket og tilskriver dermed en betydning til de inddragede aktanter, der i hver af de før opridsede interaktioner deltager i konstruktionen af en bruger. Det er således bla. i kraft af værestedets indretningen, som er med til at konstruere praksis som 'sindslidende, der har behov for interaktion', at in- og eksklusionskriterierne bliver tilstedeværende i det øjeblik aktanter forsøger at forhandle praksis. Indtagelsen af forhandlingspositioner betyder, som Søndergaard (1996) viser ift. konstruktioner af køn, at aktanter tilskrives betydninger, der kan relatere dem til den etablerede semiotik, eksempelvis gennem konstruktionen af standardiserede afvigelser fra normen. 'Narkomani', 'at flippe ud', 'ikke at være tilstrækkeligt sindslidende', er nogle af de betegnelser, der aktualiseres i værestedets konstruktion af brugere og ikke-brugere, og som allierer eksklusionskriterierne til opretholdelse af tekstens ordning. Når værestedets praksis således forsøges transformeret, er en måde at bibeholde praksis omkring konstruktionen af sindslidelse, at konstruere den nye semiotik som 'ikke-bruger'. Inklusionskriteriet bliver på denne måde en aktant, der kontinuerligt bliver repræsenteret og dermed identificeret i kraft af lokale relationer mellem aktanter, og som således er med til at gøre det betydningsnetværk, hvori sindslidelse findes mindre forhandlingsvenligt.

Oprettelsen af psykiatriske institutioner, såsom værestedet, får således den noget paradoksale effekt, at alene deltagelseskriteriet får sin betydning i relation til konstruktionen af sindslidelse, hvilket medvirker til at nødvendiggøre en læsning af 'teksten' som omhandlende sindslidelse.

Dette punkt, de non-humane aktanters betydning i konstruktionsprocessen, er et af de væsentlige forskelssættende dimensioner i diskussionen af ANT og social konstruktionisme, som kort er berørt tidligere. Hvor man fra en social konstruktionistisk position kan hævde, at det væsentlige ikke er det non-humane, men den plads det får i vores sprog (idet man bla. følger Wittgenstein 1999), er udeladelsen af det non-humane og privilegeringen af humane, talende aktører en mangel i social konstruktionismen, når man ser den fra et aktantnetværksteoretisk perspektiv (Michael 1996). I stedet for at konstruere en diskontinuitet mellem de to retninger, baserer denne undersøgelses semiotisering af konstruktionismen sig på et ønske om et joint venture. Ad denne vej bliver det muligt at begribe den multipelt relationelle proces henimod konstruktionen af positioner omkring sindslidelsen som konstitueret af etableringen af betydning i relationer mellem inddraget semiotik/intelligibiliteter. Den fokusering på betydningen som produktet af relationer, markerer en særlig stillingtagen til de videnskabelige genstande, som peger på en fælles tænkning om den proces, som en psykologisk videnskab kan iagttage. Spørgsmålet om det non-humane, magtrelationer, diskursernes privilegering for menneskelig virksomhed, som fremdrages som typiske differentieringsdimensioner (bla. Michael 1996, Latour 1996, McNamee & Gergen 1999), kan (andetsteds) danne grundlag videre diskussioner og udforskning af konstruktionismen som en integreret position. Lad mig istedet her vende os tilbage mod sindslidelsens konfigurationer.

Omkring ordningen af praksis i værestedet kan man også identificere andre aktanter end inklusionskriterierne, som er med til at stabilisere de semiotiske relationer omkring konstruktionen

af sindslidelse. Når det før blev hævdet, at humane aktanters deltagelse i værestedets praksis kun var muligt ud fra en position som sindslidende, gjaldt dette selvfølgelig kun såfremt vedkommende ikke tilskrives status som 'medarbejder' eller på anden måde rekonstrueres, eksempelvis som 'afviger'. For at forstå hvordan medarbejderpositionen skiller sig ud fra positionen som sindslidende, kan man pege på professionaliseringen som en bestemt praksisform, der kan identificeres i stabiliseringen af konstruktionen af sindslidelse.

Begrebet om at 'rumme' eller 'containe' fra den engelske psykoanalytiker Bion (Visholm 1993, Gonge, 1994/99, Holm 1999) definerer en særlig faglighed i det socialpsykiatriske arbejde, som er medvirkende til at etablere de særlige semiotiske relationer omkring brugerkonstruktionen. Professionaliseringen, som også baserer sig på uddannelse og aflønning, kan vi her betragte som en semiotisk ordning, der med bestemte begreber og med særlige deltagelsesmuligheder i praksis positionerer en aktant som 'medarbejder'. Det særligt interessante, som denne proces viser os som en mere almen socialpsykologisk pointe er den samtidige konstruktion af en genstand for denne faglighed, dvs. nødvendiggørelsen af en bruger. Diskurserne omkring 'psykiatrifagligt personale' er meningsløse, hvis der ikke findes sindslidende personer/brugere, og tilstedeværelsen af faglige ansættelser i psykiatriske væresteder bakker således op om konstruktionen af brugeren som sindslidende. Dette paradoksale forhold peger også på, hvordan indføringen af aktanter i et netværk, eller praktiseringen af særlige relationer ikke kan foregå isoleret fra de øvrige aktantrelationer i praksis. Professionaliseringen kan betragtes som en integreret del af semiotikken i værestedet, der er med til at etablere bestemte positioner og handlemuligheder. 'Det faglige' bliver dog først rigtig tydeligt, når man ser, hvordan tilsvarende aktantnetværk ekskommunikerer denne aktantrelation, som det er tilfældet i de brugerstyrede psykiatriske institutioner, her 'Kaktussen' på Nørrebro:

Brugerne behandles som børnehaverbørn, der er for meget pædagogik og for lidt lige-værdighed, synes hun. I de andre væresteder er man mere forbruger, her er man selv ansvarlig for det hele...Her er der ingen barnepiger, man bliver ikke holdt fast i den passive patientrolle. ('Socialpsykiatri 1999, 3, p. 10)

Mere abstrakt kan denne proces af ordning beskrives således, at det, at der i praksis etableres semiotiske relationer til aktant, er at tilskrive denne bestemte egenskaber. Det, at skabe bestemte relationer mellem aktanterne, som i samme bevægelse som det definerer netværket gør de enkelte aktanter til det de er, beskriver Callon (1986) i sit studie som 'interessement'. Interesse – det at 'være' [esse] 'imellem' [inter] – beskriver en proces af identitetskonstruktion af de enkelte aktanter.

Interessement is the group of actions by which an entity [...] attempts to impose and stabilize the identity of the other actors... (p.207-8)

I Callons studie af muslingedyrkning bliver muslingernes mål konstrueret som et ønske om at sætte sig fast for at vokse og fiskerne som interesseret i økonomiske gevinst. At interessere disse identificerede aktanter i en bestemt ordning af praksis bliver at alliere dem omkring konstruktionen af tre forskeres projekt om dyrkningen af muslinger som måden at nå de identificerede mål. Følgende Callons model kan vi således beskrive, hvordan der bag konstruktionen af sindslidelse allieres en psykiatrifaglig professionalisering ved at gøre positionen som medarbejder afhængig af en bestemt relation til en bruger. Lidt mere banalt sagt, er det kun i relationen til en genstand, at professionalisering kan etableres. Igennem denne proces er det således ikke blot, at

objektificeringen af den sindslidende konstruerer den professionelle, men også at professionaliseringen konstruerer den sindslidende bruger. Praksis bliver således et selvopretholdende system omkring konstruktionen af sindslidelse.

På denne måde indeholder den semiotik, som fagligheden/professionaliseringen er med til at stabilisere, en ordening af relationerne henimod at konstruere en position som medarbejder, der skal 'rumme', og en position som sindslidende, der skal 'rummes'.

Et andet aspekt ved fagligheden, der kunne udpeges som medvirkende til at konstruere sindslidelse, er oversættelsen af praksis i værestedet til en teoretisk praksis. Idet de relationer og den praksis som foregår i værestedet 'forklares' vha. et teoretisk begreb og en teoretisk abstraktion, oversættes værestedets relationer og netværk til det teoretisk begreb om sindslidelse. Teoriens begreb om sindslidelse, der i forvejen har sin betydningskonstruktioner bygget op omkring stemmer fra forskningsresultater o.lign, kan således etableres som en beskrivelse af de interaktioner, der er i værestedet og ligeledes indpasse den socialpsykiatriske faglighed i betydningsrelationer hertil. Den teoretiske praksis har opnået at kunne tale på vegne af praksissen i værestedet. Denne repræsentation af relationerne fra praksis giver mulighed for at udvikle og stabilisere den teoretiske praksis omkring konstruktionen af faglighed, som videre kan betyde en stabilisering af faglighed i værestedet. Professionaliseringen kan således ses ligeså meget som en oversættelse af en teoretisk praksis, som passerer ind i værestedets relationer gennem privilegeringen af relevant uddannelse.

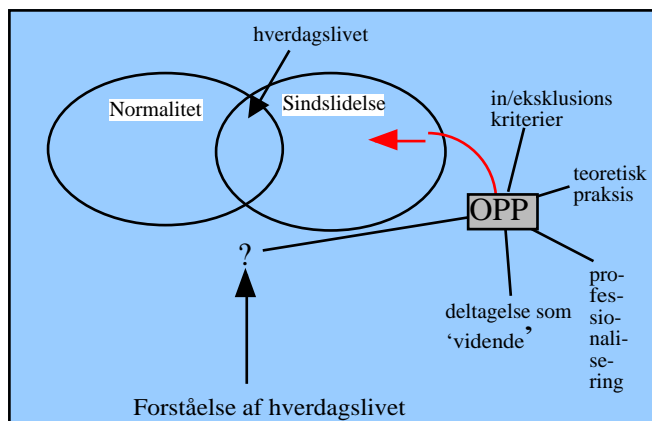
Gennem disse loops af oversættelse er mere komplekse semiotiske systemer blevet mobiliseret, som inkluderer kalibreringen af flere aktanters semiotiske definition ift. en bestemt ordening. Abstraktionerne fra de konkrete relationer og handlinger betyder således en yderligere stabilisering til ordningen af praksis omkring sindslidelse, gennem denne proces af oversættelser og repræsentationer. Lad mig vende tilbage med en kritik af dette aspekt om lidt.

Lad mig rekapitulere et øjeblik: Sindslidelse er i det foregående blevet beskrevet som en konstruktion der engagerer andre end de aktanter de tidligere analyser har identificeret. Konstruktionen af værestedets brugere er en ordening af aktantrelationer, der gør det svært at forhandle andre betydninger af tegnene i praksis, idet in- og eksklusionskriterier udstrækkes gennem praktiseringer af de non-humane aktanters betydning og konstruktionen af lokal afvigelse. Ligesom det gælder for faglighed, der væver sig ind i en teoretisk, uddannelsesmedieret praksis, og som etableres på baggrund af en lokal positionering, kommer dette til at betyde, at tilstedeværelsen af sindslidelse bliver en nødvendig semiotisk ordening. Analysen kan give os en forståelse af, hvordan konstruktion af sindslidelse som lokale kontingenser kan udstrækkes i tid og rum, således at netværket inkluderer stadig flere aktanter og derved ordner en mere og mere omfattende praksis

Den semiotik, der altså etableres, ville med det konstruktionistiske begrebsapparat meningsfuldt lade sig beskrive som konstruktionen af sindslidelse som et obligatorisk passagepunkt for semiotiske aktanters relationer i praksis, hvilket blot betyder, at betydningstilskrivninger i værestedet må tilpasses til en semiotik omkring sindslidelse. Identificeringen af de semiotisk aktanter, der udgør hverdagsproblemerne (for nu at gribe tilbage) må således relateres til konstruktionen af sindslidelsen, for at være en del af praksis i værestedet, og de er dermed med til at konstruere sindslidelse.

Som modellen (næste side) skal vise, konstruerer de identificerede aktanter en særlig forståel-

se af hverdagsproblemer gennem indføringen af en semiotik omkring sindslidelse. I den aktuelle praksis, hvori de problemer eksemplet tidligere i teksten optræder, bliver mandens klager ikke

'blot' udtryk for almindelige problemer, men bliver set i sammenhæng med hans tilstedeværelse i et værested for sindslidende, dvs. bliver forstået som sindslidendes hverdagsliv. Den hverdagslivsbetragtning, som socialpsykiatrien anlægger, er altså betinget af, at dette hverdagsliv forstås i en semiotisk ramme af sindslidelse. Indtil den gør det er det nemlig slet ikke et område for denne indsats.

Pointen her at pege på den tautologiske definition af genstanden for det socialpsykiatriske arbejdsfelt: at sindslidelse forstås i kraft af hverdagslivet, men at hverdagslivet forstås gennem sindslidelse. Denne tautologi kommer til at betyde, som jeg skal vise, at den socialpsykiatriske praksis kan risikere at skulle kunne føre en slags 'dobbelt bogholderi', idet den skal holde rede på to forskellige diskurser omkring genstanden for praksis.

Til en fremstilling af den socialpsykiatriske genstand kan man, idet man følger Adolph et al. (1996) indvende, at det ikke er sindslidelsen per se, man forstår gennem hverdagslivet, men snarere det *livsmønster*, hvorigennem man skal forholde arbejdet mod at skabe *livskvalitet* (p. 40). Denne måde at fokusere det socialpsykiatriske arbejde er særdeles interessant i forbindelse med nærværende undersøgelse, idet den har potentiale for at ordne praksis omkring konstruktionen af andre problemer end sindslidelse ved at indføre aktanter, som allieres omkring den lokale semiotiske ordning. Ved at arbejde med en diskurs omkring 'livsmønster' kan man forestille sig, hvordan netop en praksis kan komme i stand, der betragter hverdagproblemer som ordninger af hverdagslivet, snarere end som manifestationer af en 'bagvedliggende' sindslidelse. Denne tilgang foreslår således muligheden af en alternativ praktisering af hverdagsproblemer, som muligvis, i henhold til modellen, kan konstruere en forståelse af disse problemer gennem feltet af normalitet, men det løser dog ikke denne undersøgelses problem omkring konstruktionen af sindslidelse. Vi kan nemlig betragte, hvordan en parallel diskurs til Adolph et al.'s model indfører en rolle for *forklaring*, som har ganske andre konsekvenser for en socialpsykiatriske praksis. Hvad *forklaringen* på, at der opstår de problemer for disse mennesker, svarer Buhl (1999) på ved at henvise til problemer, der ikke beskriver hverken livsmønster eller livskvalitet, men snarere er en karakteristik af en sindslidendes essentialitet:

En sindslidende i denne målgruppe er: ude af stand til at forholde sig til sin egen livssituation; uden kontrol og erkendelse af egne følelser og behov; uden kontrol og erkendelse af den virkelighed vedkommende lever i; ude af stand til at handle meningsfuldt og målrettet i forhold til egne behov og omgivelserne. (p. 7)

På trods af, at Buhl her fremstiller netop en sindslidelse i kraft hverdagsproblemerne, kan denne diskurs omkring forklaring synes inkompatibel med den praksis, som Adolph et al. præsenterer, idet Buhl placerer det menneskelige individ som lokus for manglerne: 'Uden kontrol' og 'ude af stand til' beskriver her *den* sindslidende snarere end en interaktionsform. Den opfattel-

se, hun fremlægger her, er ikke et kuriosum, men en diskurs, som genfindes i store dele af den socialpsykiatriske redegørelser, men måske væsentligst er repræsenteret i psykodynamisk og medicinske tilgang til psykiatri og sindslidelse (Elsass 1996, Rosenhan & Seligman 1995). Forklaringsdiskursen producerer her patologisering af bestemte af de aktanter, der indgår i praksis på en sådan måde, at sindslidelsen per se tilskrives aktantstatus. Idet disse teoretiske retninger sætter individets private essentialitet som forgrund mod en baggrund af miljømæssige forhold, bliver den psykotiske anormalitet, der i denne undersøgelse har taget form af en interaktionsordning, individualiseret⁶. Den gensidigt definerede individualisering og patologisering, som vi finder hos Buhl, bliver en anden måde at konstruere genstanden for socialpsykiatrisk praksis end Adolph et al.'s virksomhedsteoretiske model – hos Buhl er det et sindslidende individ, der bliver 'behandlet på', i modsætning til social integration for personer med en sindslidelse. Tautologien som blev beskrevet før ville selvfølgelig blive opløst i det øjeblik vi adskiller definitionerne i to forskellige diskurser, men ved at beskæftige os med praksis fremfor en strukturel enhed som diskursen, får vi mulighed for at se, hvorledes begge diskurser bliver medkonstitueret af socialpsykiatriens praksis. Idet „den sociale opgave [...der] skal løses i samarbejde med en klient, der blandt meget andet også har en psykiatrisk diagnose” (Adolph et al. 1996, p 39), såvel som det sindslidende individ etableres i et aktantnetværk af institutioner, professionalisering etc., tilpasses begge disse to diskurser til en ordning af praksis. Når altså diskursernes betydning defineres i kraft af de semiotiske relationer de indgår i aktantnetværket, bliver det dette system af betydning, der praktiseres, vi skal se iagttagelse. Og i den praksis er det tænkeligt, at diskursernes pragmatiske konsekvenser ikke er differentierbare på samme måde, som i en teoretiserende praksis, som denne tekst.

Forsåvidt denne inkompatibilitet iagttages ud fra en position i en teoretisk praksis, kan patologiseringen beskrives som en skift i den kontekstuelle 'framing', som dermed tillægger aktanterne ny betydning i praksis. Denne forståelse kan findes i meget af den kritiske, (anti)psykiatriske litteratur, fra analyser af hvordan afvigelser fra lokale gruppers normer bliver patologiseret af gruppen som udtryk for en moralsk dom (Sarbin 1980), til hvordan servicemodellen danner rammen om den psykiatriske behandling (Goffman 1967). Det er imidlertid min påstand med dette afsnit, at det ikke er gennem denne form for ræsonnement, der skal skabes indsigt i konstruktionen af sindslidelse, men snarere i kraft af den proces af aktantnetværkskonstruktion, der er blevet peget på, der etablerer den praksis, hvori sindslidelse findes – en mere 'tekstuel' fremfor 'kontekstuel' model. Ræsonnementet, som bla. kan genfindes hos Latour (1996), er, at kontekstuelle aktanter må danne semiotiske relationer til tekstuelle aktanter, for at spille en rolle, og som sådan giver denne dynamiske forståelse af aktanterne ikke grundlag for at skelne mellem to niveauer for praksis. Det er altså ikke en konstruktion 'udefra' praksis, men en konstruktion af betydningsrelationer mellem de aktanter, der indgår i aktuelle praktiseringer af netværket, der giver den lokale opdukning af sindslidelsen mening. Det er i kraft af det konstruerede aktantnetværk af institutionernes inklusionskriterier, professionalisering og måske særligt den opnåede sammenhæng med en teoretisk praksis, at sindslidelse dukker op i den diskursive ordning af 'forklaring'.

Problemerne med patologiseringen og individualisering forsvinder dog ikke med denne prag-

⁶ Man kan ligeså se, hvordan modellen fungerer til at undgå at tilskrive personen en sindslidende essens, hvis man eksempelvis kan henvise til begivenheder, der kan tilskrives en årsagsfunktion, såsom voldsomme ulykker (traumatiseringer). Denne måde at argumentere på benytter sig af grammatikken omkring baggrundsvariables indflydelse på individet.

matiske analyse. Bevægelsen væk fra disse former for semiotik, som jeg her forsøger at foretage, støder mod disse tiltag, men giver os samtidig begreber til at fremføre en kritik heraf. Det, at det er 'sitt eget liv', Seikkulas (1999) patienter skal være i stand til at kontrollere falder sammen med Buhls begreber om kontrol, som et mål for normalitet, og begge falder i den etnocentriske fælde, som både Adolph et al., Lewis-Fernandez & Klienman (1994) og Gergen & McNamee (in press) beskriver. Kontrol, og dennes henføring til det enkelte individ, er i sin konsekvens en fjernelse af den lokale konstruktion af betydning, og indfører kulturelt bundne normer for adfærd under påskud af almengyldighed. Individualiseringen fører til patologisering, idet, som Watslavich, Bevelas & Jackson (1967) beskriver, det uforståelige – og det bliver det ude af sin semiotiske sammenhæng – tilskrives 'badness' eller 'madness'. Disse diskurser er særligt stærke med den videnskabelige klassifikation og diagnosticering, men har ikke samme eksistensberettigende funktionalitet i socialpsykiatrien som den kan påstås at have i hospitalspsykiatri. Socialpsykiatrien som et fagfelt kan risikere at producere mere af den patologi, den som sit erklærede mål skal afhjælpe, når den holder fast i det dobbelte diskursive bogholderi.

Dette afsnits gennemgang har i forhold til de foregående afsnit peget på den videre sammenhæng, hvori sindslidelse konstrueres, for at forsøge at udvide den lokalitet, hvorigennem vi kan betragte fænomenet. Beskrivelserne heri har fået et anstrøg af kritisk retorik, hvilket måske bla. skal ses som en retorisk arv fra ANT's grundmetafor om krig (Michael 1996) og fra det anti-psykiatriske grundlag for den konstruktionistiske analyse af sindslidelse. Imidlertid kunne jeg tænke mig at nå et andet sted hen med denne gennemgang end at nøjes med den negativt definerede kritik af institutionaliseringen af sindslidelse. Jeg kunne eksempelvis fra en konstruktionistisk position spørge for at undsige min egen kritik af socialpsykiatrien, om man kunne forestille sig, at den stabilisering af betydning, som semiotikken omkring sindslidelsen opnår, etablerer en tekst, der skaber og opretholder en meningsfuldhed for de involverede personer? Er sindslidelse alligevel en psykologisk ressource?

I gennemgangen af den brugerinddragede psykiatri henviste jeg til beskrivelser af oplevelsen af at kunne definere sig i en anden position end som sindslidende, og i beskrivelsen af den dialogiske psykiatri hvordan positionen som psykotisk bliver forhandlet og relativiseret gennem dialogens konstruktion af multiplicitet. Disse analyser baserede sig eksplicit på en opfattelse af den sindslidende position som afmægtig og viste hvordan tilførslen af nye relationsmuligheder gav profit på det fænomenologiske regnskab. Denne normativitet gav mulighed for at fremføre det væsentlige grundlag for den konstruktionistiske analyse, men kan nu problematiseres ift. den aprioriske privilegering af bestemte semiotiske ordningsprocesser.

Ved således at blive opmærksomhed på *om* og *hvordan* identificeringen af ordningens stabilitet tilskrives en effekt af meningsfuldhed, som inddrager de humane aktanter i en aktuel praksis, er det min opfattelse, at der lukkes op for en nysgerrighed for de positioner, sindslidelsen konstruerer. Fra denne indgang er der ikke langt til at foreslå, at i en praksis, der er defineret ved sindslidelse, bliver tegn på sindslidelse, der i andre sammenhænge bliver konstrueret som afvigelse og som konsekvens fører til eksklusion, en positiv definition på en deltagelsesposition i denne praksis. Konstruktionen af sindslidelse og stabiliseringen af denne tekst, skaber således nogle nye deltagelsespræmisses, som lukker op for ellers marginaliserede stemmer og praksisformer.

Om blot for at illustrere dette kan de komplet usystematiske iagttagelser, jeg selv har gjort som medarbejder i værestedet for sindslidende, vise hvorledes netop diagnosens sprogspil og det system af semiotiske positioner i værestedet, lukker op for en virkelighed af nye betydninger. En mand fortæller, hvordan han efter at være blevet syg er blevet opmærksom på de sociale relationer han indgår i, og hvordan han i sit tidligere altidarbejde, karriere- og profitfokuserede revisorjob ikke hengav sig til disse værdier. Han fortæller om hvordan han er glad for nu at være sammen med andre mennesker og glad for at have mulighed for at engagere sig i sociale fællesskaber.

Pointen bliver altså her at forstå dette som en fænomenologisk beskrivelse, der tilsvarende den konstruktionistiske fremstilling af en praksis' semiotiske integration. Den identitetskonstruktion, stabiliseringen medfører for aktanterne, kan betragtes som de positioner i sindslidelsesordningen, som praksis tilbyder. Disse positioner, der forudsætter sindslidelsens eksistens, giver ligeledes muligheder for at etablere relationer, der kan drage emner ind i samtaler, som ellers vil blive udeladt og gemt væk. For eksempel kan det, at en medarbejder og en bruger højt og åbent kan snakke om den snarligt kommende maniske fase og hvad mulighederne er for at stoppe den, ses som udtryk herfor. Ordningen omkring sindslidelse, der gør, at sindslidelsen her er særdeles virkelig og tilstedeværende, har mulighed for at inddrage semiotiske aktanter, som ikke kan indføres i andre situationer uden at transformere semiotikken i disse. Havde der skulle konstrueres semiotiske relationer omkring en manisk fase i Nettos kasse kan man forestille sig, hvordan det vil kræve en transformation af aktantnetværket, således at der ikke længere er positioneret en ekspedient og en kunde.

Netop udfra denne opmærksomhed på den potentielle transformering af teksten ved inddragelsen af tegn på sindslidende, kan den professionelle tilskrivning af 'rummelighed' som en særlig interaktionsform ses. Det, at 'rumme' kan beskrives som det, at bidrage til en betydningskonstruktion, uden at transformere teksten, men istedet opretholde deltagelse med sindslidelsestegn. Man kan sige, at stabiliseringen muliggøre relationer.

Denne effekt vil jeg også drage ud af diskussioner om diagnoser og medicin og bivirkninger i værestedet, idet udvekslingen af erfaringer om disse ting etablerer en semiotik, som positionerer vidende subjekter. De deltagelsespræmisses, der etableres i stabiliseringen af sindslidelse, muliggør netop denne interaktionsordning. Samme effekt kommer frem i Cornett & Midtgård Rasmussens (1999) interviewundersøgelse af en kvinde med en psykiatrisk diagnose, der på baggrund af diagnosen, snarere end på trods af, konstruerer en narrativ semiotik, der positionerer hende som „strong in her resistance” (Gergen & McNamee in press, p.11).

Gergen og McNamee fremstiller i deres social konstruktionistiske analyse den modsatte pointe af denne iagttagelse, nemlig at diagnostikken har en *nødvendig* fremmedgørende effekt. Idet de karakteriserer diagnosens effekt som „self-enfeeblement, self-doubt, incompetence, and general deficiency” (p. 9), gør de opmærksom på bestemte konsekvenser af ordningen omkring sindslidelse, som de finder destruktive, en opmærksomhed, som på dette sted kan bidrage til at holde denne undersøgelse fra en naiv normativisering af psykiatrien og konstruktionen af sindslidelse. Ikke desto mindre er det ikke alene deres fremstilling af at diagnosens nødvendige udelukkelse af positioneringer som vidende og livsvise, men også deres universalisering af diagnosernes destruktion af sociale relationer, der bliver problematisk set fra det konstruktionistiske perspektiv, jeg forsøger at etablere her:

This distancing of self from other is encouraged further by the very diagnostic that places the other in a different category: Ill or infirmed. (p. 10)

Den pointe de fremhæver, at diagnoserne *nødvendigvis* er en disintegration af betydningsrelationer, kan således ikke understøttes i denne argumentation. Problemerne med at forudsætte en bestemt semiotik i de sociale systemer, er at der lukkes af for at se, hvordan praksis aktuelt konstruerer positioner, som det blev nævnt ovenfor. Med denne undersøgelse vil jeg hellere spørge til hvor disse „distancing of self from other” bliver til? Hvordan bliver denne semiotik til i praksis? Udfra hvilke lokale betydningsrelationer giver den mening?

Hvad jeg fremstiller her er ikke et naivt billede af psykiatriens ubetinget bedrende effekt, men et forsøg på at lukke op for en synsmåde, hvor sindslidelsens konsekvenser bliver betragtet som lokalt kontingent, og hvor det psykologiske perspektiv forholder sig til den lokale praksis af betydning. Den moralske/æstetiske stillingtagen til denne praksis er en nødvendig vej hen mod at skabe forandring eller etablere værdier for udviklingen af menneskelige fællesskaber, men dette moralske valg må basere sig på en undersøgelse af den interne relationer, der muliggør bestemte semiotiske ordninger. En kulturrelativisme udvidet til at gælde lokale semiotiske systemer.

Om denne undersøgelse II

Gennem denne korte udforskning af en konstruktionistisk beskrivelse for psykiatrisk praksis, er der flere spor, der har været behandlet. Den skitse, der hen ad vejen er blevet udviklet, har i første omgang sigtet mod at beskrive den psykiatriske praksis, og særligt forsøgt at beskrive, hvordan alternativer til en individualiserende og patologiserende beskrivelsesform kan fremvise andre forståelser af disse praksisser end den medicinske psykiatriske forklaringsmodel. I forhold til semiotiske ordningsprocesser, positionering, relationer og fænomenologiske beskrivelser, er dette spor gledet over i en bestemmelse af sindslidelse. Den er blevet til som en bestemt måde at etablere relationer i en aktuel praksis, og er på denne måde blevet beskrevet som lokale måder at konstruere betydninger, en lokalitet, der dog kan udstrækkes til andre praksisser. Skal man endelig pege på et tredje spor er det fremvisningen af hvilke konsekvenser for vores forståelse, brugen af det konstruktionistiske begrebsapparat har. Her har især den relationelle distribution af sindslidelsen, og semiotiseringen af praksis betydet, at et billede af sindslidelse og psykiatrisk praksis er tonet frem, som fremviser den lokale kontingens og betydningsfuldhed, sindslidelse kan betragtes med.

Den måde undersøgelsen er bygget op, gør det svært at se, hvad den konstruktionistiske position ikke viser os. Konstruktionismens relativeringen af betydning må naturligvis også reflekteres i forholdet til egne begreber og betragtninger. Lad mig anslå nogle temaer, men ikke gå ind i uendelige loops af selvreflektion:

Det blev i indledningen sagt, at den konstruktionistiske analyse ikke kan svare på hvad noget 'er', men snarere på, hvordan det etableres i lokale semiotiske systemer. Programmerklæringen, der understreger kontrasten til den essentialistiske realisme, risikerer at dække over de essentialistiske definitioner, som også konstruktionismen indeholder. I denne undersøgelse kan man pege på 'sindslidelse er ordninger af praksis' eller den aprioriske antagelsen om validiteten af 'semiotisk betydning', som sådanne mulige formuleringer fra en realistisk ontologi. Denne kritik kan gælde bredere den konstruktionistiske strømning, eksempelvis den social konstruktionistiske antagelse om sprogets eksistens (hos bla. Anderson 1997) og den 'renhed', den sproglige analyse dermed kan opnå (Harré 1998).

Disse problemer er forsøgt imødegået ved at forsøge at etablere en pragmatisk analyse, men også dette fører flere problemer med sig. Hvad er argumentet for at denne praksis kan tale på vegne af de praksisser, hvor sindslidelse etablerer positioner? Og videre, hvilken status har denne praksis? 'Er' den bare?

I den tilgang til brugen af begreber og deres konsekvenser, som er fulgt i denne undersøgelse, ligger den (bla.) etnometodologiske opfattelse om begrebernes *refleksivitet* til grund (Lynch 1993), at brugen af begrebet skaber, hvad det benævner. For ikke at ende i metodologisk handlingslammelse over analysens tautologi, har jeg forsøgt at gøre det til grundlaget for analysen ved at spørge, hvad der sker ved sindslidelse hvis vi ser det fra denne position og således tage analysens relativitet til mig som forfatter. Problemer består dog til en vis grad også efter denne undersøgelse.

De forsimplede billeder af konstruktionen af sindslidelse, jeg her har givet, skal ikke tjene som uddybende beskrivelser af de inddragede psykiatriske praksisser, men blot tjene til at pege på et relativt simpelt budskab. Den konstruktionistiske analyse viser, hvordan den psykologi-

ske udredning af sindslidelse kan beskæftige sig med konstruktionen af betydning ved at følge de relationer, der konstrueres i praksis. Herigennem kan der være en vej for at skabe en forståelse af sindslidelsens lokalisering som et betydningskonstruerende og -konstrueret fænomen i semiotiske systemer. I sidste ende bliver denne hensigt et æstetisk valg, men det er min påstand med denne korte skitse, at den konstruktionistiske model for sindslidelse kan give mulighed for at inkorporere refleksioner over psykiatrisk praksis, der i bytte for den realistiske ontologiske sikkerhed får begreber til at slippe kompleksiteten af de psykologiske fænomener såsom sindslidelse, tilbage ud i den praksis, hvor de lever.

Referenceliste

- Adolph, E. et al. 1996 *Socialt arbejde med sindslidende*, Systime
- Anderson, H. 1997 *Conversation, Language, and Possibility*, Basic Books, New York
- Bateson, G. 1972 *Steps to an Ecology of Mind*, Ballantine Books, New York
- Bruner, J. 1990 *Acts of Meaning*. Harvard University Press, Cambridge
- Bruun, B. & I. Juul 1998 'Flakkerne og de regelmæssige', *Rapport under 'liv i fokus 1998 – lifo98'*
- Buhl 'Proces og metode i støtte- og kontaktpersonarbejdet', *Socialpsykiatri, nr.2*, Videnscenter for socialpsykiatri, København
- Callon, M. 1986 'Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay"', *in: Callon, Law & Rip (eds.) Mapping the dynamics of science and technology: sociology of science in the real world*, , Macmillan, u.s.
- Cooperider, D. & S. Srivastva 1987 'Apprieciative Inquiry in Organizational Life', *Research in Organizational Change and Development*, vol. 1, pp. 129-169, JAI press, u.s.
- Cornett & Cornett 1999 'Udvikling, narrativitet, postmodernisme', *Upubl. opgave i udviklingspsykologi*, Institut for psykologi, KUA
- Cornett, C. & J. Midtgaard Rasmussen 1999 'Hvordan man lever med en psykiatrisk diagnose', *upubl opgave i kvalitativ metode, institut for psykologi, KUA*
- Elsass, P 1996 *Klinisk psykologi*, *In: Hemmingsen et al. (eds): Klinisk psykiatri*. Munksgaard, København
- Fruggeri, L. 1999 'oplæg ved DISPUKs juniseminar'
- Gergen, K. J. 1997 *Virkelighed og relationer*, Dansk Psykologisk forlag, København
- Gergen, K.J. og McNamee, S. in press Draft copy of 'From Disordering Discourse to Transformative Dialogue', *In: Neimeyer & Raskin*
- Gleitman,. 1995/81 *Psychology*, W.W. Norton & Co., New York
- Goffman, E. 1967 'Det lægelige servicemønster og anbringelse på

- statshospital', IV. del , *In: Anstalt og Menneske*, Jørgen Paludans forlag, u.s.
- Gonge, H. 1999 'Når klienten har nøglen', *Socialpsykiatri*, nr2, Videnscenter for socialpsykiatri, København
- Harré, R. 1998 *The Singular Self*, Sage, London
- Hemmingsen, R et al. (eds) 1996 *Klinisk psykiatri*, Munksgaard, København
- Holm, U. 1999 'Rummelighed og misbrug', *Socialpsykiatri*, nr. 4, Videnscenter for socialpsykiatri, København
- Kvale, S. 1997 *InterView*, Hans Reitzels forlag, Købehavn
- Langstrup, H. 1999 'Køn: Hermafroditpatienten - implosion af kropsgrænser', www.consist.net/ressourcer
- Latour, B & S. Woolgar ([1979] 1986) *Laboratory Life: The construction of scientific facts*, Princeton University Press, u.s.
- Latour, B. 1996 Om aktør-netværksteori: Nogle få afklaringer og mere end nogle få forviklinger., *Philosophia*, 25 (3-4), pp. 47-64, u.f., u.s.
- Lave, J. 1991 'Situating Learning in Communities of Practice', *In: Resnick, Levine & Teasley (eds): Perspectives on Socially Shared Cognition.*, American Psychological Association, New York
- Lynch, M. 1993 *Scientific practice and ordinary practice*, Cambridge University Press, London
- Løvlie, L. 1992 'Postmodernism and Subjectivity', *In: Kvale, S. (ed): Psychology and Postmodernism*, Sage, London
- McNamee, S. og Gergen, K.J. 1999 *Relational Responsibility*, Sage, Thousand Oaks
- Michael, M. 1996 *Constructing identities*, Sage, London
- Potter, J. & M. Wetherell 1987 *Discourse and Social Psychology*, Sage, London
- Rosenhan, D.L & M.E.P. Seligman 1995 *Abnormal Psychology*, W.W. Norton & Co.
- Sarbin, T. & J.C. Mancuso 1980 *Skizofrenia – Medical Diagnosis or Moral Verdict*, Pergamon Press, New York
- Schultz, E. 1988 *Personlighedpsykologi på erkendelsesteoretisk grundlag*, Dansk psykologisk forlag, København
- Schødt, B. & T.A. Egeland 1992 *Fra systemteori til familierapi*, Paludans forlag, København

- Seikkula, J. 1996 'Från specifik metod till öppen dialog mellan olkastämmor i systemet', *Fokus på familien, vol. 3, p. 140-146*, Oslo
- Seikkula, J. 1999 'Fra forvirring til klarhet – åpen samtale skaper nytt språk for psykotisk pasient, *Fokus på familien, vol. 27, p. 153-167*, Oslo
- Søndergaard, D.-M. 1996 *Tegnet på kroppen*, Museum Tusulanums forlag, København
- Visholm, S. 1993 *Overflade og dybde*, Forlaget politisk revy, København
- Watslawick, P., J. Bavelas, D.D. Jackson 1967 *Pragmatics of Human Communication*, w.w.Norton & Co., New York
- Wittgenstein, L 1951 *Filosofiske undersøgelser*, 1999/71, Rosinante, København